

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.8.2025.355622>

УДК 792.5:37.036-053.2:316.7(045)

ШЕВЕЛЬОВА О. В.

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського; доктор мистецтва, викладач кафедри оперної підготовки та музичної режисури, здобувач кафедри теорії та історії культури (Київ, Україна); науковий консультант — О. В. Касьянова, заслужений діяч мистецтв України, кандидат мистецтвознавства, професор кафедри оперної підготовки та музичної режисури (Київ, Україна).

Shevelova, Oleksandra. Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music; Doctor of Arts, Lecturer at the Department of Opera Training and Music Directing, Postgraduate Researcher at the Department of Theory and History of Culture. Academic advisor — Olena Kasianova, Honored Artist of Ukraine, Candidate of Art Studies (PhD), Professor at the Department of Opera Training and Music Directing (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9543-4829>

shevelova.sa@gmail.com

СПІВПРАЦЯ ДІТЕЙ І ПРОФЕСІЙНИХ ВИКОНАВЦІВ У МУЗИЧНИХ ВИСТАВАХ ЯК ПРОЯВ ВПЛИВУ СУЧАСНИХ КУЛЬТУРОТВОРЧИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

COLLABORATION BETWEEN CHILDREN AND PROFESSIONAL PERFORMERS IN MUSICAL PRODUCTIONS AS A MANIFESTATION OF CONTEMPORARY CULTURE-SHAPING TRENDS IN THEATRICAL ART

Постановка проблеми. Музичний театр споконвіку об'єднує людей різного віку не лише як глядачів, а і як безпосередніх творців вистав. Синтетична природа цієї інституції

потребує від учасників комплексного підходу до набуття знань і навичок, щоб виконавці стали її невід'ємною, органічною частиною. Безсумнівно, співпраця професійних артистів із дітьми у процесі сценічної практики позитивно впливає на молоде покоління: сприяє всебічному розвитку особистості, допомагає подолати психологічні бар'єри, позбутися страху публічних виступів у майбутньому, реалізувати творчий потенціал. У цьому процесі дорослі постають своєрідними провідниками у світ мистецтва.

Сучасні психологи наголошують на необхідності довірливого, відкритого діалогу між дорослими та дітьми, у якому діти не сприймаються як обмежені чи неспроможні зрозуміти складну інформацію через брак життєвого досвіду. Емпатійний складник дитячого сприйняття дає змогу віднайти шлях до усвідомлення через емоційний і чуттєвий відгук, який у процесі комунікації сприяє засвоєнню позачасових цінностей. Невпинні пошуки та відкриття у сферах науки, педагогіки, психології, художньої культури й мистецтва значно розширили можливості соціальної взаємодії між дорослими та дітьми, де кожен виступає не лише учасником, а й рівноправним співтворцем спільного діяння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Участь дітей у виставі як багатоаспектному процесі позитивно впливає на цілісне сприйняття музичного твору; дає змогу не лише втілювати творчий задум авторів, а й зрозуміти його ідейно-ціннісні смисли через власні переживання та інтерпретування, на чому наголошує Ірина Барвінок [2017]. Водночас Микола Юдін підкреслює необхідність поетапного осягнення ролі й змісту твору у процесі творчої діяльності молодших виконавців з опорою на базові методи аналізу драматургії та їх проєкцію на репетиційний процес [2015]. Дорослі співтворці вистави мають активно підтримувати дітей протягом усього процесу її створення. На думку Оксани Сапіги, співтворчість молодших і професійних виконавців, які репрезентують «культуру дорослих» і водночас взаємодіють із «культурою дитинства», сприяє творчому

освоєнню культурних цінностей у дитячому середовищі [2021]. Принципи такої взаємодії у творчому середовищі позитивно впливають на глибоке пізнання мистецтва загалом і музичних жанрів зокрема, про що йдеться в дослідженнях Тетяни Кремешної [2012], Фредріка Буррака (Fredrick Burrack) й Карли Мальтас (Carla Maltas) [Burrack, Maltas, 2016]. Про зростання уваги до творчої діяльності завдяки підтримці дорослих свідчать і результати інтерв'ю з дітьми, які записала Галина Конькова [2001].

Мета дослідження — визначити позитивний вплив співпраці дітей і професійних дорослих виконавців у музичній виставі на всебічний розвиток молодого покоління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні соціально-культурологічні тенденції зумовили появу численних пізнавально-дозвіллевих форм взаємодії дорослих і дітей. Дедалі частіше діти не лише підпорядковуються «культурі дорослих», а й виступають рівноправними співтворцями заходів. Проте їхня активна й усвідомлена участь можлива за умови чіткого визначення правил, орієнтирів і завдань, поданих у доступній формі. Серед різноманітних соціальних форм взаємодії старшого й молодшого поколінь, які впливають на виховання і розвиток дітей, можна виокремити заходи й акції, найбільш актуальні й популярні у вітчизняному просторі:

Соціально значущі (спрямовані на порушення актуальних проблем суспільства: подолання бар'єрів для окремих груп населення — ветеранів, літніх, малозабезпечених та інклюзивних людей, які часто зазнають дискримінації серед суспільства, — та їх підтримка у майбутньому).

Екологічні (спрямовані на підтримку вирішення глобальних проблем: сортування й перероблення відходів; турбота про довкілля, безпритульних тварин тощо з усвідомленням причинно-наслідкових зв'язків, що можуть призвести до потенційних загроз у майбутньому).

Спортивні (родинні марафони, змагання на підтримку здорового способу життя).

Державні та всеукраїнські (відзначення пам'ятних дат, національних свят; вшанування видатних постатей).

Мистецькі / культурні (конкурси, фестивалі, перформативні форми, майстер-класи, благодійні акції тощо).

Кожен із цих напрямів соціальної діяльності, що так чи так містить креативний складник, сприяє набуттю необхідних знань і навичок. Проте не завжди дитина повною мірою усвідомлює значимість своєї участі, розуміє тематичну спрямованість і важливість проведення таких заходів.

Залучення дітей у музичну виставу окреслює інші способи взаємодії і в чистому вигляді не підпорядковується жодній із зазначених категорій. Мистецьке явище, у якому молодші учасники виступають співтворцями, має широкий спектр функцій. Кожен із розглянутих аспектів позитивно впливає на всебічний розвиток молодшого покоління у процесі співпраці з дорослими-професіоналами — як виконавцями, так і представниками постановочної групи.

Передусім варто зосередитися на сприятливих умовах мистецького середовища як своєрідної культуротворчої моделі, що формується під час створення музичної вистави. Синтез мистецтв у спектаклі дає змогу одночасно задіяти всі органи чуття дитини з активним залученням низки аналізаторів: зоровий (візуальний) — художній складник; слуховий (тональний) — музичний, речитативний; тактильний (моторний) — взаємодія з партнерами, робота з декораціями, реквізитом, костюмами тощо).

Такі умови фактично створюють для дитини новий світ — світ гри, у якому вона діє за визначеними правилами, відтворює ролі, залучає фантазію та уяву, реалізує власний творчий потенціал. Дитинство значною мірою пов'язане з грою, що сприяє активному розвитку особистості. Перебуваючи в ігровому просторі, дитина здобуває необхідні знання й навички у доступній, креативній формі. Водночас театральний простір — це особливе середовище, у якому молодші виконавці разом із дорослими діють за чітко окресленими орієнтирами. Казковий сюжет перетворюється на простір

співтворчості, у якому учасники відчують згуртованість і рівність як у процесі створення вистави, так і під час демонстрації результату глядачам. Такий вид спільної роботи в музичній виставі дає підстави виокремити аспекти позитивного впливу на розвиток дитини.

Культуротворчий аспект. У процесі створення вистави дитина як співтворець перебуває всередині історико-культурної моделі, що відповідає проблематиці й тематиці твору. Виконавці стають частиною жанрової системи із притаманними їй засобами виражальності, перебуваючи на перетині міждисциплінарних зв'язків і зберігаючи відповідні жанрові ознаки. Дитячі казки, опери Миколи Лисенка «Пан Коцький», «Зима і Весна», «Коза-Дерева» ознайомлюють юних учасників із музично-театральною традицією, культурою, фольклором і передбачають їх активне залучення як у професійному, так і в аматорському театрі.

Аксіологічний аспект. Дорослі у виставі виступають провідниками певного кола ідей, світоглядних позицій, життєвих смислів та філософських засад. Перебуваючи в ігровій моделі (перевтілюючись у роль — суб'єкта, що діє в умовному, казковому, уявному світі — об'єкті), дитина підсвідомо засвоює важливі позачасові цінності, приховані за зовнішньою простотою казкового сюжету. Так, мюзикл Олени Спіліоті «Жаба Маша» передбачає участь дітей у виконавському складі. Розгортання історії про дівчинку-підлітка, надмірно захоплену гаджетами, підводить до утвердження ідей цінності родини, поваги до старшого покоління, збереження традицій, що залишаються визначальними для української ментальності й культури. Співпраця дітей із дорослими виконавцями формує середовище, у якому, за слухним зауваженням Оксани Сапіги:

... підпорядкованість культури дитинства культурі дорослих поступово трансформується у модель творчого освоєння культури дитиною. У культурі дитинства змінюється не тільки сам статус дитини,

a й статус дорослого — із патрона, вихователя <...> на помічника, тьютора, співтворця [Сапіга, 2021, с. 10].

Соціально-адаптивний аспект. Можливість співпрацювати з широким колом учасників — партнерами по сцені, постановниками, працівниками різних театральних цехів — сприяє формуванню комунікативних умінь. Усвідомлення командної взаємодії задля досягнення спільного результату (сценічної презентації вистави), перебування у творчому середовищі, у якому кожен орієнтований на підтримку і взаємодопомогу, позитивно впливають на розкриття особистісного потенціалу дитини

Інтелектуально-пізнавальний аспект. Професійні артисти й режисери формально не виконують ролі вихователів, які передусім вимагають дисциплінованості та слухняності. Вони постають наставниками, які у процесі співтворчості розширюють світогляд дитини, сприяють набуттю знань і практичних умінь. Дорослі учасники вводять дітей в умовний ігровий простір, окреслюють його правила й межі, формують ставлення юних виконавців до сюжетних колізій і допомагають осмислити шляхи їх подолання.

Гедоністичний аспект має двоетапний вимір і розгортається хронологічно — від процесуального до результативного. Під час створення вистави учасники втілюють матеріал, який їм запропонували автори — лібретист, композитор, режисер, однак творчість передбачає простір для фантазії та імпровізації:

... бо для них (дітей) вистава — гра, у якій постановники встановили конкретні правила. Вони їх дотримуються і вносять чимало власної імпровізації [Конькова, 2001, с. 38].

У творчому середовищі дитина відчуває власну значущість як артиста, причетного до народження сценічної казки. За словами дітей-учасників:

... а з дорослими ще цікавіше! Вони всі такі красиві, гарно співають ... З ними й ми себе почуваємо акторами [Конькова, 2001, с. 38].

Презентація результату глядачеві стає логічним завершенням тривалої роботи й дає змогу відчувати себе повноцінною частиною мистецького дійства.

Профореґнтаційний аспект. Діти, які змалку долучаються до творчої діяльності або стають активними учасниками мистецької практики, ознайомлюються з надбаннями національної і зарубіжної культури. Це сприяє формуванню естетичних смаків майбутнього дорослого глядача, розвитку креативного мислення, а також може впливати на свідомий вибір творчої професії в дорослому житті.

Висновки. Сучасні культуротворчі тенденції сприяють активному залученню дітей до соціальних проєктів різної тематичної спрямованості. Перебування у відповідних соціокультурних контекстах допомагає глибшому осмисленню актуальних проблем суспільства. Співпраця дітей і професійних виконавців у музичних виставах позитивно впливає на формування гармонійної особистості в комплексному, міждисциплінарному вимірі. Підтримка дорослих і спільна творчість сприяють реалізації креативного потенціалу дитини, набуттю знань і навичок через перевтілення у роль в умовному сценічному просторі, де діють чітко визначені правила, але зберігається можливість імпровізації і активної роботи уяви. Перебування юних учасників у мистецькому середовищі впливає на формування естетичних орієнтацій та відкриває перспективи подальшого професійного зростання.

Список використаної літератури

1. Барвінок І. В. Теоретичні підходи до розуміння особливостей сприймання музики молодшими школярами. *Молодий вчений*. 2017. Вип. 4. С. 1–6.

2. Кремешна Т. Театр як засіб впливу на культурне та соціальне становлення особистості. *Молодь і ринок*. 2012. № 5 (88). С. 102–105.
3. Конькова Г. В. Театр: вхід без квитків. Кн. 1 : Спрага музики: паралелі і час спогадів. Київ : Комбі-ЛТД, 2001. 134 с.
4. Сапіга О. В. Дитина-творець: новоевропейська парадигма культури дитинства. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2021. № 1 (50). С. 7–20.
5. Юдін М. М. Дитячий театр як засіб організації активного дозвілля дітей та підлітків. *Педагогічні науки*. 2015. Вип. 27. С. 215-220.
6. Burrack F., Maltas C. Engaging elementary-age children with opera. *Applications of Research in Music Education*. 2006. No. 25 (1). P. 82–89.